

**ΑΡΧΑΙΑ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1

α)

1. Σωστό

2. Λάθος

3. Λάθος

β)

α-2   β-1   γ-2   δ-1

B1

Ο Αριστοτέλης αποδίδοντας τον ορισμό του ανθρώπου τον κατατάσσει στην ευρύτερη έννοια γένους του πολιτικού ζώου και αποδίδει σε αυτόν ως ειδοποιό διαφορά, δηλαδή ένα αποκλειστικά δικό του γνώρισμα, τον λόγο, τη λογική, τη γλώσσα. Η λέξη λόγος χρησιμοποιείται συχνά για να δηλωθούν, αξεχώριστες μεταξύ τους, η λογική (ως ιδιαίτερο γνώρισμα του ανθρώπου και ως διανοητική δραστηριότητα) και η γλώσσα (ως σύστημα σημείων και ως συγκεκριμένη έκφραση). Στο συγκεκριμένο χωρίο ο λόγος αντιδιαστέλλεται προς την φωνήν, και, συνεπώς, έχει ενισχυμένη τη σημασία της γλώσσας (χωρίς να χάνεται βέβαια η σημασία της ανθρώπινης λογικής).

Προς επίρρωση της επιχειρηματολογίας του καταφεύγει και πάλι στη φύση («οὐθὲν μάτην ἢ φύσις ποιεῖ»). Πρόκειται για φράση που επαναλαμβάνει ο Αριστοτέλης σε πολλές πραγματείες του. Υποστηρίζει ότι στη φύση τίποτε δεν γίνεται μάταια, τα πάντα εξυπηρετούν ορισμένη σκοπιμότητα, από την οποία και νοηματοδοτούνται. Προνομιακός χώρος της τελολογίας είναι η βιολογία. Σχεδόν όλα τα παραδείγματα που φέρνει ο φιλόσοφος αντλούνται από την έμβια φύση• γίνεται αναφορά στα σχήματα των δοντιών, που είναι όπως είναι για να εξυπηρετούν την πρόσληψη και επεξεργασία των τροφών, στις στοχευμένες ενέργειες μυρμηγκιών και μελισσών για την επιβίωση της κοινότητάς τους, στην ύπαρξη και λειτουργία των φύλλων χάριν των καρπών. Βασίζεται, λοιπόν, ο Αριστοτέλης στη βιολογία και επεκτείνει το τελολογικό ερμηνευτικό μοντέλο του και σε άλλα πεδία των φυσικών επιστημών.

Καταληκτικά η φύση που λειτουργεί με αλάνθαστη σκοπιμότητα (τελεολογία) προίκισε τον άνθρωπο με τον λόγο, καθώς τον προόρισε να ζήσει σε πολιτική κοινωνία, τον εφοδίασε δηλαδή με το εργαλείο χάρη στο οποίο θα μπορούσε να ζήσει μέσα σε αυτή, έτσι ώστε να εξυπηρετεί συνθετότερες καταστάσεις που προϋποθέτουν τη λογική επεξεργασία των δεδομένων της πραγματικότητας.

B2

Ο Επίκτητος μέσα από μία πνευματική συνομιλία με έντονο εξομολογητικό τόνο παρουσιάζει τα βασικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου. Επισημαίνει ότι εκτός από την προαίρεσιν και τον λόγον ένα βασικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου είναι η ιδιότητά του ως πολίτη του κόσμου («Ἐπί τούτοις πολίτης εἶ τοῦ κόσμου... τῶν

προηγούμενων.»). Ασφαλώς δεν υπήρχε κάποιο παγκόσμιο κράτος, ώστε η έννοια του πολίτη να έχει κυριολεκτική σημασία• ο κόσμος εννοείται με στωική σημασία, ως ένα ενιαίο σύνολο που διέπεται από τον φυσικό νόμο και τη λογικότητα. Η έννοια θα ξαναχρησιμοποιηθεί ιδιαίτερα από τα μέσα του 19ου αιώνα σε ένα ολοένα περισσότερο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

Οι άνθρωποι είναι πολίτες του κόσμου και μέρος αυτού όμως όχι υπηρετικό αλλά ηγετικό. Ο Επίκτητος ακολουθώντας την παράδοση του στωικισμού θεωρεί ότι ο άνθρωπος ακολουθεί τον παγκόσμιο νόμο της φύσης που είναι ταυτόσημος με τον λόγο και τον θεό («παρακολουθητικός γάρ εἶ τῆ θεῖα διοικήσει... ἐπιλογιστικός.»). Ο άνθρωπος των Στωικών αντιλαμβάνεται ότι αυτό που κινεί τον κόσμο είναι η πρόνοια η είμαρμένη – είναι η απαραβίαστη τάξη του κόσμου, μία λογική και συνεκτική δύναμη, ο ίδιος ο λόγος. Όλα γίνονται σύμφωνα με αυτή, που κάνει όλα τα πράγματα να είναι ενωμένα σε μία παγκόσμια συμπάθεια. Οι Στωικοί την ονομάζουν θεό ή και Δία: η διακυβέρνηση του κόσμου είναι η έκφραση ενός θείου, έλλογου νόμου.

Για να εκφράσει τον ρόλο του ανθρώπου στον κόσμο χρησιμοποιεί δύο γλωσσικές επιλογές. Αρχικά, με το ρητορικό ερώτημα «Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου;» ο Επίκτητος αναρωτιέται για το χρέος και την αποστολή ενός τέτοιου πολίτη. Τονίζοντας την αναγκαιότητα ο άνθρωπος να συλλαμβάνει τον εαυτό του ως μέρος ενός ευρύτερου συνόλου χρησιμοποιεί μια αναλογία: «ὥσπερ ἂν εἴ ἡ χεὶρ... ἐπὶ το ὄλον.» Παρομοιάζει τα μέλη του σώματος, που από τη φύση τους δεν δρουν χωριστά από το σώμα, με τον άνθρωπο που πρέπει να αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως μέρος ενός ευρύτερου συνόλου.

Έτσι ο άνθρωπος συντονίζοντας τις ορέξεις και τις επιθυμίες του (ὥρμησαν – ὠρέθησαν) με τον κοσμικό λόγο επιλέγει και πράττει σύμφωνα με το σύνολο. Το λογικό και ηγεμονικό μέρος της ψυχής καλείται να τιθασεύσει τις άλογες επιθυμίες του που έρχονται σε αντίθεση με την κοσμική τάξη, όπως τον καθόρισε ο παγκόσμιος λόγος.

B3

- 1 → δ
- 2 → α
- 3 → ε
- 4 → β
- 5 → στ

B4 α.

- 1 → ε
- 2 → δ
- 3 → ζ
- 4 → β
- 5 → α
- 6 → στ

- β.** - Είναι αδούλευτα ακόμα τα περισσότερα κομμάτια της διδακτέας ύλης.
- Στο προηγούμενο μάθημα λύσαμε τις απορίες, σχετικά με το διαγώνισμα.

B5

Η προαίρεση αποτελεί το βασικό θεματικό πυρήνα τόσο στο παράλληλο κείμενο του Παπανούτσου, όσο και στο κείμενο αναφοράς του Επίκτητου. Οι απόψεις των δύο στοχαστών συγκλίνουν ως προς την σημασία της. Στο κείμενο του Παπανούτσου η προαίρεση παρουσιάζεται ως κάτι ιδιαίτερα θετικό και σημαντικό, το οποίο συνδέεται με την ύπαρξη βούλησης (Όπου προαίρεση, εκεί και βούληση). Βέβαια οι άνθρωποι,

όπως αναφέρεται, πολλές φορές στην καθημερινότητά τους αμελούν να την χρησιμοποιούν και λειτουργούν περισσότερο μηχανικά και χωρίς ιδιαίτερη σκέψη (Πρώτον προαίρεση... κοινωνικός εθισμός). Στη συνέχεια, τονίζεται η προαίρεση ως βασική διαφορά που διακρίνει τον άνθρωπο από τα ζώα καθώς τα τελευταία χαρακτηρίζονται από ενστικτώδεις αντιδράσεις και απουσία βούλησης (Δεύτερον ότι... ηθική προαίρεση). Στο κείμενο του Επίκτητου κυριαρχεί ουσιαστικά η ίδια άποψη. Η προαίρεση συνδέεται εδώ με την ελευθερία επιλογής και λειτουργεί καθοδηγητικά για τον άνθρωπο, χωρίς να τον υποδουλώνει (Τὸ πρῶτον ἄνθρωπος, τοῦτο δ' ἔστιν οὐδὲν ἔχων κυριώτερον προαιρέσεως, ἀλλὰ ταῦτη τὰ ἄλλα ὑποταγαμένα, αὐτὴν δ' ἀδούλευτον καὶ ἀνυπότακτον). Εξάλλου και στην στωική φιλοσοφία βλέπουμε ότι ο άνθρωπος έχει ως ειδοποιό διαφορά από τα ζώα την λογική που διαθέτει, μια αρετή που συνδέεται με την ελευθερία της βούλησης και κατ' επέκταση την προαίρεση.

ΑΔΙΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1.

Αφού δανειστούμε χρήματα, τότε θα είμαστε σε θέση, προσφέροντας μεγαλύτερο ημερομίσθιο, να προσελκύσουμε όλους τους ξένους πεζοναύτες αυτών. Γιατί η δύναμη της Αθήνας μπορεί να αγοραστεί περισσότερο από οτιδήποτε σχετίζεται με τα δικά της μέσα. Η δική μας δύναμη θα μπορούσε να πάθει λιγότερο το ίδιο, γιατί στηρίζεται περισσότερο στα σώματα (στρατιώτες) παρά στα χρήματα.

Γ2.

Οι Κορίνθιοι υποστηρίζουν ότι οι Πελοποννησίοι θα νικήσουν τους Αθηναίους για πολλούς λόγους. Πρωτ' απ' όλα γιατί υπερέχουν ως προς τον αριθμό (πλήθει προύχοντας) αλλά και ως προς την πολεμική πείρα (έμπειρία πολεμική). Έπειτα, οι ίδιοι παρουσιάζονται ενωμένοι καθώς πειθαρχούν στις ίδιες εντολές (ές τὰ παραγγελλόμενα ἰόντας). Με τα επιρρήματα πρῶτον και ἔπειτα, διακρίνεται μια ιεράρχηση των σημαντικότερων λόγων. Επιπλέον, τονίζεται πως ακόμα και στο ναυτικό που η δύναμη τους δεν είναι μεγάλη, θα δημιουργήσουν στόλο με δικά τους χρήματα αλλά και με χρήματα απο τους Δελφούς και την Ολυμπία(ἀπὸ τῆς ὑπαρχούσης τε ἐκάστοις οὐσίας ἐξαρτυσόμεθα καὶ ἀπὸ τῶν ἐν Δελφοῖς καὶ Ὀλυμπίᾳ χρημάτων), ενώ θα δανειστούν χρήματα ώστε να προσελκύσουν κρυφά πεζοναύτες (δάνεισμα γὰρ ποιησάμενοι ὑπολαβεῖν οἴοι τ' ἔσμεν μισθῷ μείζονι τοὺς ξένους αὐτῶν ναυβάτας). Ολα αυτά φυσικά, συνδέονται με την άποψη των Κορινθίων ότι η δύναμη των Αθηναίων στηρίζεται στα χρήματα και όχι στις δικές της δυνάμεις(ώνητὴ γὰρ ἡ Ἀθηναίων δύναμις μᾶλλον ἢ οἰκεία).

Γ3.α.

Ἐγὼ δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενος τοὺς πολέμους ἐγείρω.

Γ3.β.

ἀμυνόμεθα: ἄμυναι
καταθησόμεθα: κατάθου
ἐπικρατήσαι: ἐπικράτησον
προύχοντας: πρόσχες
πολλά: πλέονα/ πλείονα

Γ4.α.

ἔχοντες: αιτιολογική μετοχή συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος, επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας

ἐπικρατῆσαι: υποκείμενο της εννοούμενης απρόσωπης έκφρασης (εἰκὸς ἐστὶ), τελικό
απαρέμφατο

πλήθει: δοτική της αναφοράς στο προύχοντα

μισθῶ: δοτική του μέσου στο ὑπολαβεῖν

ναυβάτας: αντικείμενο στο απαρέμφατο ὑπολαβεῖν

ἢ οἰκεία: β' ὀρος σύγκρισης (α' ὀρος: δύναμις, λόγω του μάλλον), κατηγορούμενο
μέσω του εννοούμενου ἐστὶ

Γ4.β.

Οἱ Κορίνθιοι ἔλεγον τούτους δὲ νῦν καὶ ἀδικούμενους τὸν πόλεμον ἐγείρειν.

Οι παραπάνω απαντήσεις είναι ενδεικτικές